

เชียงใหม่สัตวแพทยสาร
Chiang Mai Veterinary Journal

ISSN; 1685-9502 (print) 2465-4604 (online)

Website; www.vet.cmu.ac.th/cmjv

บทความปริทัศน์

สัตว์เลี้ยงช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ของเด็กได้หรือไม่

แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200

บทคัดย่อ พ่อแม่จำนวนมากมีความเชื่อว่าสัตว์เลี้ยงสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ ความคิดนี้แม้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยหลายชิ้น แต่มีข้อสงสัยเช่นกัน บทความนี้อธิบายว่าพ่อแม่ควรมีบทบาทอย่างไร หากต้องการใช้สัตว์เลี้ยงช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ให้กับบุตร โดยส่วนใหญ่ งานวิจัยแสดงให้เห็นว่า สัตว์เลี้ยงจะส่งผลทางบวกต่อพัฒนาการเด็กภายใต้เงื่อนไขคือ พ่อและแม่ต้องเข้าร่วมในกิจกรรมด้วย และยังคงควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นอื่นต่อ

คำสำคัญ สัตว์เลี้ยง เด็ก การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์

* ผู้รับผิดชอบบทความ แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทรศัพท์ 08-8142-9792

อีเมลล์ saengduean.y@cmu.ac.th

ข้อมูลบทความ วันที่ได้รับบทความ 18 สิงหาคม พ.ศ.2560 วันที่ได้รับการตีพิมพ์ 6 กันยายน พ.ศ.2560 วันที่ตีพิมพ์ออนไลน์ 12 กันยายน พ.ศ.2560

Review Article

Do companion animals enhance social and emotional development in children?

Saengduean Yotanyamaneewong

*Department of Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Suthep, Muang,
Chiang Mai 50200*

Abstract Many parents believe that companion animals enhance their children development, especially social and emotional development. While some research supported this idea, there are still criticisms. This article discusses about parents' roles if they want to use companion animal as an assistance to enhance their children's social and emotional development. The article concludes that companion animals may have positively influence on children's development under the condition of parent's involvement. Also, there is an empathy room in this area to be filled.

Keywords: companion animals, children, social and emotional development.

Corresponding author: Saengduen Yotanyamaneewong *Department of Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Suthep, Muang, Chiang mai, 50200* Tel: 08-8142-9792; email: saengduean.y@cmu.ac.th

Article history; received manuscript: 18 August 2017, accepted manuscript: 6 September 2017, published online: 12 September 2017

บทนำ

สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์และสัตว์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานาน อดีตมนุษย์เลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคและใช้งาน เช่น การแกะรอย ช่วยในการล่าสัตว์ หรือเฝ้ายาม (O’Haire, 2010; Cirulli et al., 2011) ดังนั้นความผูกพันที่เกิดขึ้นจึงไม่ลึกซึ้ง ต่อมาสัตว์หลายสายชนิดมีบทบาทที่เปลี่ยนไป ทำให้สัตว์ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากเดิม เช่น มีการตั้งชื่อ ได้รับการดูแลที่นอกเหนือจากการให้อาหาร เช่น การอาศัยอยู่ร่วมในชายคาเดียวกันกับมนุษย์ มีฐานะเป็นสัตว์เลี้ยงที่เป็นเพื่อน (companion animal) มากกว่าเป็นเพียงแค่วัวเลี้ยง (pet) จนเปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัวมากกว่าสัตว์เลี้ยง ทำให้มนุษย์มีความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงอย่างลึกซึ้งมากขึ้น (O’Haire, 2010)

ในประเทศไทยมีครอบครัวจำนวนมากที่มีสัตว์เลี้ยง จากการสำรวจของสำนักงานปศุสัตว์เขต 1-9 ในโครงการณรงค์ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ปี พ.ศ.2559 พบจำนวนสุนัขและแมวที่มีเจ้าของรวมจำนวน 9,163,373 ตัว (Bureau of Disease Control and Veterinary Service. 2017) และหากนับแมว ปลา นก กระต่าย และสัตว์ชนิดอื่นด้วย น่าจะมีจำนวนสัตว์เลี้ยงที่อาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์มากกว่าสิบล้านตัว นั้นหมายถึงในสังคมไทยเองก็มีโอกาสไม่น้อยที่มนุษย์ (ทั้งเด็กหรือผู้ใหญ่) และสัตว์เลี้ยงได้อยู่ใกล้ชิดและเกิดความผูกพันกัน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์และประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็ก โดยในเนื้อหาจะพูดถึงสัตว์ในบริบทของสัตว์เลี้ยงที่อยู่ในลักษณะของสัตว์เลี้ยงที่เป็นเพื่อน ว่าส่งผลอย่างไรต่อพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็ก

งานวิจัยเกี่ยวกับประโยชน์ของสัตว์เลี้ยง

ประโยชน์ของการที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์หรือได้เลี้ยงสัตว์ด้วยตนเองนั้น มีการศึกษาวิจัยตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (Beck and Katcher, 1984; Brodie and Biley, 1999; Barker and Wolen, 2008; Eendenburg and Lith, 2011; Jalongo, 2015) จากรายงานผลการศึกษาและการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างเด็กและสัตว์เลี้ยง ได้ชี้ให้เห็นถึงผลของการเลี้ยงสัตว์ที่ส่งผลทางบวกต่อพัฒนาการหลายด้านต่างของเด็ก ทั้งด้านอารมณ์และด้านสังคม

ด้านอารมณ์ เช่น การเลี้ยงสัตว์จะพัฒนาความเห็นอกเห็นใจ (empathy) การมีอัตมโนทัศน์ (self-concept) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-esteem) (Poresky, 1990; Taylor and Kuo, 2006; Daly and Morton, 2006, 2009; Esposito et al., 2011)

ด้านสังคม เช่น งานวิจัยของ Linder et al. (2017) ที่ศึกษาในเด็กและสุนัข ได้นำเสนอว่าเด็กที่นำหนักเกินเกณฑ์และมีเพื่อนน้อย จะมีความผูกพันกับสุนัขของตัวเองมากกว่าเด็กนำหนักตัวปกติ ทั้งสุนัขยังสามารถเปรียบเสมือนแหล่งพึ่งพิงทางสังคม (social support) แทนเพื่อนได้อีก นอกจากนี้การเลี้ยงสัตว์ยังช่วยพัฒนาทักษะการเข้าสังคม (social skills) ลดปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวและเพิ่มปฏิสัมพันธ์ในการเข้าสังคมและการสื่อสารของเด็กที่มีภาวะออทิสติก (O’Haire, 2010, 2013; Lasa et al., 2013; Chutimon I and Piyanan 2016) ประกอบกับสื่อมวลชนที่ได้เสนอภาพประโยชน์ของสัตว์เลี้ยง ทำให้ผู้ปกครองจำนวนมากมีความเชื่อและกระตือรือร้นที่จะเปิดประสบการณ์การให้ลูกของตนเองได้อยู่กับสัตว์เลี้ยง เพราะคาดหวังว่าเด็กจะได้เรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นผ่านการเลี้ยงสัตว์ แม้จะมีความกังวลว่าการเลี้ยงสัตว์จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางร่างกายอยู่บ้าง

เช่น เป็นตัวกระตุ้นโรคหอบหืด ความไม่สะอาดหรือแมลงที่มาจากสัตว์แต่หากสามารถจัดการดูแลความสะอาดและสุขภาพของสัตว์ได้ดี ก็จะไม่ส่งผลกระทบต่อมากนัก (Nichanun et al., 2010) นอกจากนี้ อากาศร้อนและชื้น (Apwan et al., 2012) เสนอว่าแม้ว่าการเลี้ยงสัตว์อาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่เป็นหอบหืด แต่พบว่าปัญหาที่เกิดจากสัตว์เลี้ยงก็มีน้ำหนักไม่ต่างกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยอื่นในบ้านที่ไม่ได้มาจากสัตว์เลี้ยง เช่น ไรฝุ่น ความสะอาดในบ้านและสมาชิกในบ้าน และการสูบบุหรี่ของสมาชิกครอบครัวภายในบ้าน

แม้ความคิดเรื่องประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงที่มีต่อมนุษย์นั้นจะมีการศึกษาเป็นจำนวนมากและอย่างต่อเนื่อง แต่ผลของงานวิจัยยังมีความไม่แน่นอนและเป็นที่ยกเถียงกันอยู่เนื่องจากการวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพของมนุษย์และสัตว์เลี้ยงที่มีความซับซ้อนและมีปัญหาการออกแบบงานวิจัยที่ไม่รัดกุมเพราะการวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย มีกลุ่มตัวอย่างน้อย และไม่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม การเก็บข้อมูลมักใช้การรายงานตนเอง หรือการสัมภาษณ์ซึ่งผลที่ได้มีความเป็นอัตวิสัยสูง (subjective) จึงอาจก่อให้เกิดความลำเอียงได้ และมักเป็นการวิจัยแบบตัดขวาง (cross-sectional study) มากกว่าการวิจัยระยะยาว (longitudinal study) นอกจากนี้สัตว์เลี้ยงที่ใช้ในการศึกษาก็ยังมีความแตกต่างกันอีกด้วย เช่น สุนัข แมว ปลาและสัตว์ชนิดอื่น (Brodie and Biley, 1999; Wells, 2009; Herzog, 2011) จนทำให้มีการสรุปว่า การศึกษาทั้งหมดยังไม่สามารถชี้ชัดเจนนัยพอที่จะบอกว่า มนุษย์ที่เลี้ยงสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อนจะมีสุขภาพจิตดีกว่าที่ไม่ได้เลี้ยง (Paul, 2000; Daly and Morton, 2003; Herzog, 2011) แต่อย่างไรก็ตามผลการวิจัยส่วนใหญ่ก็ยังรายงานในแง่บวก ผลการศึกษาล่าสุดในการทบทวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ (systematic review) โดย Purewal et al. (2017) สรุปว่า การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และสัตว์เลี้ยงส่งผลทางบวกต่อสุขภาพของ

มนุษย์ เช่น ส่งเสริมสุขภาพทางกาย ลดความเสี่ยงในโรค และส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจ ดังนั้นจึงควรมีการทำวิจัยเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม

ประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม

การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมในเด็ก เป็นพัฒนาการอีกด้านหนึ่งที่ผู้ดูแลให้ความสำคัญอย่างมาก เริ่มตั้งแต่ Erikson (1963) นักจิตวิทยาจากประเทศสวีเดน ได้เน้นว่า รากฐานของพัฒนาการทางสังคมเริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก โดยแบ่งพัฒนาการทางจิตสังคมของมนุษย์ไว้เป็น 8 ขั้น โดยมี 4 ขั้นที่เกี่ยวข้องกับวัยเด็ก โดย Erikson ให้ความสำคัญกับขั้นที่ 1 มากที่สุด คือขั้นไว้วางใจและขั้นไม่ไว้วางใจ (trust vs mistrust) ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 1 ปี 6 เดือน ถือว่าเป็นขั้นที่มีความสำคัญของพัฒนาการทางสังคมเพราะทารกมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ทารกจำเป็นต้องอยู่ในสังคมมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเชื่อใจ หากร่างกายได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสม จะทำให้กลายเป็นเด็กที่สามารถไว้วางใจคนใกล้ชิดและพัฒนาต่อไปเป็นสามารถไว้วางใจโลก รู้สึกว่าโลกปลอดภัยและปลอดภัยมากพอที่เด็กจะพัฒนาต่อไป

ในขั้นนี้เด็กจะต้องเรียนรู้ความไว้วางใจกับบุคคลใกล้ชิดก่อน จึงจะขยายไปสู่สิ่งแวดล้อมใกล้เคียง เช่น สัตว์เลี้ยงได้ แม้ทฤษฎีความผูกพัน (attachment theory) ของ Bowlby (1984) จะกล่าวถึงความผูกพันที่เน้นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์โดยเริ่มจากการสร้างความผูกพันกับคนใกล้ชิดก่อน เช่น แม่หรือคนเลี้ยงดู จากนั้นก็จะเรียนรู้ที่จะสร้างความผูกพันไปสู่สิ่งแวดล้อมถัดไปได้ ดังนั้นเด็กเล็กก็สามารถสร้างความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงได้เช่นกัน (Jalongo, 2015) การที่เด็กจะได้ประโยชน์จากการมีสัมพันธภาพกับสัตว์เลี้ยงได้นั้น เด็กจะต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลใกล้ชิดก่อน ในงานวิจัยของ Poresky and Hendrix (1989) พบว่า เด็กที่สามารถใช้

สัตว์เลี้ยงเป็นเสมือนสิ่งพึ่งพิงทางอารมณ์และสังคมนั้น มักจะมีพ่อแม่เป็นแหล่งพึ่งพิงทางอารมณ์และสังคมมาก่อน คือมีพื้นฐานทางครอบครัวที่ดีมาก่อนนั้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถซึมซับและรับรู้ว่าสัตว์เลี้ยงเป็นแหล่งพึ่งพิงทางสังคมได้เช่นกัน แม้ในงานวิจัยของ Daly and Morton (2003) ที่พบว่าเด็กที่มีสัตว์เลี้ยงหรือไม่มีสัตว์เลี้ยงมีคะแนนความเห็นอกเห็นใจไม่แตกต่างกัน งานวิจัยชิ้นนี้ให้ข้อคิดเห็นว่า ความเห็นอกเห็นใจมีความซับซ้อน การศึกษาเพียงตัวแปร การเป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยง (pet ownership) และประเภทของสัตว์เลี้ยง (pet preference) อาจไม่เพียงพอ เพราะอาจมีตัวแปรภายนอกอื่นเข้ามาข้องเกี่ยว เช่น ชนิดของสัตว์ที่เลี้ยง บุคลิกภาพและการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่เมื่อทั้งคู่ทำวิจัยในเรื่องนี้อีกครั้งในอีก 3 ปีต่อมาพบว่า เด็กที่มีสัตว์เลี้ยงและมีความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงสูง จะมีคะแนนความเห็นอกเห็นใจสูงกว่าเด็กที่เลี้ยงสัตว์แต่ความผูกพันน้อย และที่สำคัญคือเด็กที่เลี้ยงสัตว์และมีความผูกพันสูงจะให้คะแนนสิ่งแวดล้อมที่บ้านดีกว่าเด็กที่มีความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงน้อยด้วย (Daly and Morton, 2006)

ดังนั้นสัตว์เลี้ยงจะเอื้อประโยชน์ต่อพัฒนาการทางสังคมกับเด็กหรือไม่ ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพดั้งเดิมของคนเลี้ยงดูกับเด็กมาก่อน หากไม่มีสัมพันธภาพหรือไม่มีการสร้างความไว้วางใจกับคนใกล้ชิดมาก่อน จะเป็นการยากที่เด็กจะขยายความไว้วางใจนั้นไปสู่สัตว์เลี้ยง

ประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงในการพัฒนาการทางอารมณ์

นอกเหนือจากสัตว์เลี้ยงจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมแล้ว สัตว์เลี้ยงยังสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ได้อีกด้วย แม้ว่าสัตว์เลี้ยงจะไม่มิตบพาทในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยตรงเหมือนพ่อแม่ แต่เมื่อมีสัตว์เลี้ยงอยู่ในบ้าน และ

ภายใต้เงื่อนไขเดียวกับการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม คือ การมีสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวที่ดี จะทำให้เด็กได้รับประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์เลี้ยงเช่นกัน โดยในแต่ละช่วงอายุของเด็ก สัตว์เลี้ยงมีบทบาทที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กได้แตกต่างกัน โดยในช่วงปฐมวัย (อายุแรกเกิด ถึง 6 ปี) เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้จะยังผลต่อช่วงชีวิตอื่น ทำให้ทฤษฎีพัฒนาการต่างจำนวนมากที่ให้ความสำคัญกับช่วงอายุนี้ ไม่ว่าจะเป็น ทฤษฎีบุคลิกภาพของ Psychosexual Development ของ Freud, ทฤษฎีทางความคิดและสติปัญญา Cognitive Development ของ Piaget (Nara and Songkhram, 2009) และทฤษฎีว่าด้วยพัฒนาการทางจิตสังคม Psychosocial Development ของ Erikson (1963)

Greenspan et al. (1998) แบ่งพัฒนาการทางอารมณ์ เป็น 6 ชั้น และให้ความสำคัญอย่างมากกับช่วงอายุ 4 ปีแรกของชีวิตเด็ก ไม่ต่างจากทฤษฎีพัฒนาการด้านอื่น โดยทั้งหกชั้นของพัฒนาการนี้สามารถพัฒนาผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่แล้ว สัตว์เลี้ยงก็สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก โดยแยกตามชั้นของพัฒนาการทางอารมณ์ได้ ดังนี้ (Greenspan et al, 1998; Greenspan and Wieder, 2006; Kingkaew, 2012)

พัฒนาการขั้นที่ 1 การมีความสงบและความสนใจต่อโลกภายนอก (regulation and interest in the world)

เริ่มพัฒนาได้ตั้งแต่แรกเกิด ถึง 3 เดือน คือ การที่เด็กเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อม จดจ่อและสงบเพียงพอที่จะรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว ชั้นนี้เด็กจะเริ่มมีความสนใจร่วมกับผู้อื่น เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สัตว์เลี้ยงจะเป็นตัวช่วยที่ดี ในงานวิจัยของ Beetz et al. (2012) เด็กชายที่มีปัญหาเรื่องความผูกพัน มีแนวโน้มจะเข้าหาสัตว์เลี้ยงมากกว่าคนที่เป็นคนคุณครูหรือตุ๊กตา

สัตว์เลี้ยงที่เคลื่อนที่ได้ เช่นสุนัข ที่อยู่คลอเคลียใกล้ชิดกับเด็กสามารถเป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กคงความสนใจได้นาน และถ้าสัตว์เลี้ยงมีการเคลื่อนไหวที่คาดเดาได้ ไม่คุกคามเด็ก จะทำให้เด็กสามารถจดจ่ออยู่กับสัตว์เลี้ยงได้นานด้วยอารมณ์สงบ ไม่ตื่นกลัว ไม่กังวลมากเกินไป ในขั้นนี้หากเป็นไปได้ด้วยดี เด็กจะมีความสงบ มีสมาธิจดจ่อกับสิ่งที่สนใจ และสนใจโลกภายนอกได้มากขึ้น

พัฒนาการขั้นที่ 2 การมีปฏิสัมพันธ์และความผูกพันกับผู้ดูแลใกล้ชิดโดยมีอารมณ์เชื่อมต่อกันมากขึ้น (engaging and relating)

เริ่มมีพัฒนาการขั้นนี้ได้ตั้งแต่อายุ 2 ถึง 5 เดือน ในขั้นนี้เด็กจะมีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสัมพันธภาพกับผู้ดูแลใกล้ชิด และเชื่อมโยงไปสู่สัตว์เลี้ยง ข้อดีที่เด็กอาจจะเชื่อมต่อกับสัตว์เลี้ยงได้มากขึ้นหนึ่งเกิดจากการที่สัตว์เลี้ยงจะอยู่ใกล้เด็กตลอดเวลา สิ่งนี้ทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจ มีความผูกพัน รวมถึงเด็กสามารถจับ อุ้มสัตว์ได้ทุกเมื่อที่ต้องการ ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ ยิ่งทำให้เด็กเกิดความผูกพันกับสัตว์เลี้ยง (Jalongo, 2015) ในขั้นนี้หากพัฒนาได้ดี เด็กจะเรียนรู้ที่รักคนอื่น และจากความรักที่แสดงออกสม่ำเสมอ เด็กจะพัฒนามาเป็นความไว้วางใจในผู้อื่น พัฒนาการขั้นนี้มีความสำคัญมาก ในเด็กที่มีความวิตกกังวลสูงและไม่หันเข้าหาสิ่งแวดล้อม ไม่มีปฏิสัมพันธ์ เช่น กรณีของเด็กที่มีภาวะออทิสติกที่มีก้นเข้าหาโลกส่วนตัว และขาดการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับโลกภายนอก ถ้าสามารถทำให้เด็กเกิดความสนใจและไว้วางใจ จะเป็นบันไดขั้นสำคัญที่จะพาเด็กไปสู่พัฒนาการที่เหมาะสมด้านการสื่อสาร ลดปัญหาการแยกตัวของเด็กได้ (Daranee et al., 2013)

พัฒนาการในขั้นที่ 1 และ 2 ของ Greenspan et al. (1998) นี้ เทียบได้กับทฤษฎีทางจิตสังคมของ Erikson (1963) ที่เน้นถึงความสำคัญของความไว้วางใจจากคนใกล้ชิด แล้วขยายไปสู่โลกภายนอก หากเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการในช่วงนี้ดีไม่ว่าจะจากคนใกล้ชิดหรือสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิด ทำให้เด็กไว้วางใจ

ตนเองและโลกภายนอก มีความมั่นใจว่าโลกภายนอกปลอดภัยพอที่เด็กจะสำรวจโลกออกไปอีก ส่งผลทางอารมณ์ให้เป็นคนที่เชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมมั่นในสิ่งแวดล้อม และพร้อมจะเรียนรู้ต่อไป

พัฒนาการขั้นที่ 3 การสื่อสารด้วยภาษาท่าทางกลับไปมา (intentionality and two-way communication)

เริ่มมีพัฒนาการขั้นนี้ได้ตั้งแต่อายุอายุ 4 ถึง 9 เดือน เด็กจะตอบสนองกับคนใกล้ชิดที่เล่นด้วย มีการสื่อสารเองเมื่ออยากได้สิ่งที่ต้องการ เด็กสามารถแสดงอารมณ์และความรู้สึกทางสีหน้าได้ ได้ตอบกลับไปมาได้ ในอารมณ์ที่แตกต่างกันได้มากขึ้น การอยู่กับสัตว์เลี้ยงมักมีการเชื่อมต่อทางอารมณ์ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเป็นสนุก ล้อเล่น หงุดหงิดในบางครั้ง เด็กจะได้พัฒนาทักษะการสังเกตทั้งสีหน้าหรือท่าทางของสัตว์เลี้ยง เพื่อที่จะตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเด็กสามารถสังเกตสัตว์เลี้ยงได้แล้ว การสังเกตผู้อื่นก็จะทำได้ง่ายขึ้น ในขั้นนี้จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะรับรู้และแสดงออกทางอารมณ์ผ่านภาษากายได้อย่างตรงอารมณ์ เมื่อสามารถรับรู้และแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองได้ จะเป็นพื้นฐานของการรับรู้อารมณ์ผู้อื่นผ่านการสังเกต

พัฒนาการระดับที่ 4 การแก้ปัญหา (social problem-solving) การกำกับอารมณ์ (mood regulation) และการสร้างตัวตน (formation of a sense of self)

เริ่มมีพัฒนาการขั้นนี้ได้ตั้งแต่อายุ 9 ถึง 18 เดือน เด็กจะเริ่มสนใจผู้ดูแลและขอให้ช่วยแก้ปัญหาเพื่อสิ่งที่ตนเองต้องการ มีการกำกับอารมณ์ของตนเองเพื่อจะแสดงออกได้ ในการเลี้ยงสัตว์เด็กจะตั้งรับผิดชอบมากขึ้นในการดูแลสัตว์เลี้ยงของตนเอง (Endenburg and van Lith, 2011) และย่อมมีปัญหาคูสมรรคเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดา เช่น เมื่ออาหารหมดจะทำอย่างไร จะไปต่างจังหวัดต้องจัดการอย่างไร เมื่อเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น หากพ่อแม่กระตุ้นให้เด็กได้คิดแก้ปัญหา รวมทั้ง

วางแผนป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีก จะเป็นการพัฒนาเด็กให้แก้ปัญหาได้ เมื่อเด็กแก้ปัญหาได้สำเร็จเด็กจะมีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

พัฒนาการระดับที่ 5 การสื่อภาษาสัญลักษณ์ (creative symbols and using words and ideas)

เริ่มพัฒนาปลายปีแรกถึงต้นปีที่สองของอายุ เด็กเริ่มใช้ภาษาในการบอกการกระทำ ความรู้สึกทางร่างกาย รวมทั้งความรู้สึกของตนเอง โดยการบอกความรู้สึกนั้นสามารถบอกระดับความแตกต่าง ปริมาณ ความรู้สึกได้ Enderburg and van Lith (2011) ให้ข้อเสนอแนะว่า เมื่อเด็กผูกพันกับสัตว์แล้วเกิดความไว้วางใจ จะกระตุ้นให้เด็กพูดหรือสื่อสารกับสัตว์มากขึ้น เช่น การพูดชม การออกคำสั่ง การให้กำลังใจสัตว์หรือแม้กระทั่งการดุเพื่อทำโทษ และเมื่อสัตว์ทำตาม จะทำให้เด็กมั่นใจในการพูดสื่อสารของตัวเอง ดังนั้นการเลี้ยงสัตว์สามารถช่วยกระตุ้นการสื่อสารของเด็กได้ สัตว์เลี้ยงที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก เด็กมักจะพูดสื่อสารซ้ำเด็กไม่ต้องกลัวเสียหน้าเมื่อพูดผิดกับสัตว์เลี้ยง และสัตว์เลี้ยงก็มักตอบสนองเวลาเด็กพูดทุกครั้งในขั้นนี้หากพัฒนาได้ดี เด็กจะสามารถสื่อสารผ่านภาษาพูดได้คล่องแคล่วและตรงกับความต้องการมากขึ้น

พัฒนาการระดับที่ 6 ความคิดเชิงอารมณ์ (emotional thinking) เหตุผล (logic) และตัวตน (a sense of self)

เริ่มพัฒนาได้ตั้งแต่อายุ 2 ปี ในเด็กทั่วไปจะมีพัฒนาการระดับ 6 เพิ่มขึ้น เมื่ออายุประมาณ 4 ถึง 5 ปี (Kingkaew, 2012) ในช่วงนี้เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุผล บอกลักษณะของการกระทำและความรู้สึกของตนเองได้ รวมทั้งรู้จักได้เถียง ต่อรอง ตัดสินใจที่จะเลือกทำอะไรหรือไม่ทำอะไรได้เอง ในขั้นนี้เป็นขั้นที่เด็กใช้ศักยภาพทางสติปัญญาได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้น เป็นขั้นที่เด็กสามารถแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น การได้เลี้ยงสัตว์และมีความผูกพันที่ลึกซึ้ง ทำให้เด็กเกิดความคิดเห็นนอกเหนือใจ

สัตว์เลี้ยง (Poresky and Hendrix, 1989; Poresky, 1990; Daly and Morton, 2006, 2009) นำไปสู่การดูแลและการให้ความรัก เด็กสามารถคิดเปรียบเทียบได้ระหว่างยอมเสียสละความสะดวกสบายบางอย่างเพื่อดูแลสัตว์เลี้ยงที่เด็กรัก เป็นการคิดที่ใช้ทางสติปัญญาและอารมณ์เข้าตัดสินใจ ไม่ใช่เป็นการคิดหรือกระทำภายใต้เงื่อนไขที่ใหญ่และน่า ในขั้นนี้แม้สัตว์เลี้ยงจะไม่สามารถช่วยเด็กคิดหรือตัดสินใจได้ แต่มักจะคอยอยู่ใกล้ เสมือนเป็นแหล่งสนับสนุนทางจิตใจให้กับเด็ก ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เด็กพยายามแก้ปัญหาและพึ่งพิงตนเองมากขึ้น ในขั้นนี้ความสามารถทางสติปัญญา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงเหตุผลของเด็กจะดีขึ้น เด็กจะสามารถตอบคำถามว่า “ทำไม” ได้อย่างแท้จริง มีใช้การท่องจำ ซึ่งความสามารถขั้นนี้เป็นความสามารถพื้นฐานที่เด็กควรมีก่อนเข้าโรงเรียน

พัฒนาการทางอารมณ์ในเด็กสามารถส่งเสริมได้ตั้งแต่ในวัยทารก โดยการส่งเสริมนั้นต้องมีสัมพันธภาพที่ดีเป็นพื้นฐาน เด็กเล็กจะเรียนรู้ผ่านคนใกล้ตัวคือพ่อแม่หรือผู้ดูแลก่อน เด็กจึงจะเรียนรู้ผ่านสัตว์เลี้ยงได้ สัตว์เลี้ยงจึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยให้เกิดพัฒนาการทางอารมณ์ที่เหมาะสมตามมา

บทสรุป

จากการทบทวนวรรณกรรม แม้จะมีข้อถกเถียงกันถึงประโยชน์ของสัตว์เลี้ยงที่มีต่อการส่งเสริมพัฒนาการในเด็ก อย่างไรก็ตามการศึกษาส่วนใหญ่ยังมีแนวโน้มไปในทิศทางว่าสัตว์เลี้ยงมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยธรรมชาติของพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ จะพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ดังนั้นการที่สัตว์เลี้ยงจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการสองด้านนี้ได้ ก็ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพดั้งเดิมของครอบครัวเป็นฐาน หากสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี หรือไม่มีตัวแบบที่ดี เด็กก็จะได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงสัตว์ไม่เต็มที่ ดังนั้นเมื่อ

พ่อแม่คาดหวังว่าเด็กจะได้ประโยชน์จากการเลี้ยงสัตว์
พ่อแม่จึงมีบทบาทในการสร้างความผูกพันและ
สัมพันธภาพที่ดีกับเด็กก่อน เพื่อเตรียมความพร้อมให้
เด็กสามารถรับประสบการณ์ที่ดีจากสัตว์เลี้ยง ทำให้ให้
เด็กมีพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์ที่ดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Apwan Nookong, Sudaporn Payakkaraung, Yuwadee Pongsaranuntakul, and Siriwan Chudapongse. 2012. Caregiver's management for children with Astma. *J Nurs Sci*, 30(1): 49-60.(in Thai)
- Areegamlert, N., Wichiencharoen, K., Sriussadaporn., P and Piboonpocau, Orathai. 2010. Caregiver management of Asthma triggers within the home environment. *J Nurs Sci*, 28(4): 76-85. (in Thai)
- Barker, S.B. and Wolen, A.R. 2008. The benefits of human-companion animal interaction: a review. *J Vet Med Educ*, 35(4): 487-495.
- Beck, A.M. and Katcher, A.H. 1984. A new look at pet facilitated therapy. *J. Am. Vet. Med. Assoc.* 184(4): 411-421.
- Betz, A., Julius, H., Tumer, D. and Kotrschal, K. (2012). Effects of social support by a dog on stress modulation in male children with insecure attachment. *Front Psychol*, 3: 1-9.
- Bowlby, J., 1980. Attachment and loss, Harper colophon books. Basic Books, New York.
- Brodie, S.J. and Biley, F.C. 1999. An exploration of potential benefits of pet-facilitated therapy. *J Clin Nurs*. 8: 329-337.
- Bureau of Disease Control and Veterinary Service. 2017. Dog and cat population in 2016. Retrieved July 27, 2017 from <http://dcontrol.dld.go.th/dcontrol/index.php/rabies/747-%20dogpop2016> (in Thai)
- Chutimon Kwankijbavonkul and Piyanan Hirunchalothorn. 2016. The study of social skills in young children with autism through Hippotherapy. *Academic Services Journal, Prince of Songkla University*, 27(2): 51-60. (in Thai)
- Cirulli, F., Borgi, M., Berry, A., Francia, N., and Alleva, E. 2011. Animal-assisted interventions as innovative tools for mental health. *Ann. Ist. Super. Sanita*, 47(4): 341 - 348.
- Daranee Janla, Saowarot Kaewhiran and Saengduean Yotanyamaneewong. 2013. A pilot study of the impact on DIR/Floortime intervention towards emotional and social development for children with Autistic Spectrum Disorder (ASD). *Journal of Clinical Psychology*, 44(1): 27-34. (in Thai)
- Daly, B. and Morton, L.L. 2003. Children with pets do not show higher empathy: a challenge to current views. *Anthrozoös*, 16(4): 298-314.
- Daly, B. and Morton, L.L. 2006. An investigation of human-animal interactions and empathy as related to pet preference, ownership, attachment, and attitudes in children. *Anthrozoös*, 19(2): 113-127.
- Daly, B. and Morton, L.L. 2009. Empathic differences in adults as a function of childhood and adult pet ownership and pet type. *Anthrozoös*, 22(4): 371-382.
- Endenburg, N. and van Lith, H.A. 2011. The influence of animals on the development of children. *Vet. J.*, 190(2): 208-214.
- Erikson, E.H., 1963. *Childhood and society*, 2nd ed. rev. and enl. ed. W.W. Norton, New York.
- Esposito, L., McCune, S., Griffin, J.A. and Maholmes, V. 2011. Directions in human-animal interaction research: child development, health, and therapeutic interventions. *Child Dev Perspect*, 5(3): 205-211.
- Janla, D., Kaewhiran, S., and Yotanyamaneewong, S. 2013. A pilot study of the impact on DIR/Floortime intervention towards emotional and social development for children with Autistic Spectrum Disorder (ASD). *J Clin Psychol*, 44(1): 27-34. (in Thai)
- Jalongo, M.R. 2015. An attachment perspective on the child-dog bond: interdisciplinary and

- international research findings. *Early Child Educ.* 43: 395-405.
- Greenspan, S.I., Wieder, S., Simons, R., 1998. *The Child With Special Needs: Encouraging Intellectual and Emotional Growth.* Perseus Books, Reading, Mass.
- Greenspan, S. I., and Wieder, S. 2006. *Engaging Autism: Using Floortime Approach to Help Children Relate, Communicate, and Think.* Da Capo, Philadelphia. 43-51.
- Herzog, H. 2011. The impact of pets on human health and psychological well-being: fact, fiction, or hypothesis?. *Curr Dir Psychol Sci*, 20(4): 236-239.
- Kingkaew Pajaree. 2012. *A Handbook for Enhancing Children with Autistic Spectrum Disorder's development with DIR/Floortime Model.* Pimsee, Bangkok, 87-166. (in Thai)
- Lasa, S.M., Bocanegra, N.M., Alcaide, R.V., Arratibel, A.M. A., Donoso, V.E. and Ferriero, G. 2013. Animal assisted interventions in neurorehabilitation: a review of the most recent literature. *Neurologia*, 30(1): 1-7.
- Linder, D.E., Scheck, J.M., Noubary, F., Nelson, M.E. and Freeman, L.M. 2017. Dog attachment and perceived social support in overweight/obese and healthy weight children. *Preventive Medicine Report*, 6: 352-354.
- Nara Theeranat and Songkham Chaosin. 2009. Development of humanity behaviors, In: Sangsuree Samangkul (Eds.), *General Psychology*. Chiang Mai: Chiang Mai University, pp.49-86. (in Thai)
- Nichanun Areegamlert, Kaimook Wichiencharoen, Pomsri Sriussadaporn and Orathai Piboonpocaun. 2010. Caregiver management of Asthma triggers within the home environment. *Journal of Nursing Science*, 28(4): 76-85. (in Thai)
- O'Haire, M.E. 2010. Companion animals and human health: benefits, challenges, and the road ahead. *J Vet Behav*, 5: 226-234.
- O'Haire, M.E. 2013. Animal-assisted intervention or Autism Spectrum Disorder: a systematic literature review. *J Autism Dev Disord*, 43: 1606-1622.
- Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N. and Westgarth, C. 2017. Companion animals and child/adolescent development: a systematic review of the evidence. *Int J Environ Res Public Health*, 14: 234-258.
- Paul, E.S. 2000. Empathy with animals and with humans: are they linked? *Anthrozoös*, 13(4): 194-202.
- Poresky, R.H. 1990. The young children's empathy measure: reliability, validity, and effects of companion animal bonding. *Psychological Reports*, 66, 931-936.
- Poresky, R.H. and Hendrix, C. 1989. Companion animal bonding, children's home environments and young children's social development. Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Kansas City, MI, USA.
- Taylor, A.F. & Kuo, F.E. 2006. Is contact with nature important for healthy child development? State of the evidence. In: Spencer, C. & Blades, M. (Eds.), *Children and Their Environments*. Cambridge, Cambridge University Press. 124-140.
- Theeranat, N., and Cholsin, S. (2552). Development of humanity behaviors, In: Samangkul, s. (Eds.), *General Psychology*. Chiang Mai: Chiang Mai University, 49-86. (in Thai)
- Wells, D.L. 2009. The effects of animals on human health and well-being. *J Soc Issues*, 65(3): 523-543.